

“Wij moeten gehoord worden”

“Mijn naam is Anke van der Vliet, ik woon in Nederland, in Amsterdam. Ik leef sinds geruime tijd van een uitkering (minimum inkomen). Dat is de reden waarom ik langzamerhand in de armoede ben terecht gekomen. Het is een situatie die je verhindert om deel te nemen aan de maatschappij, een situatie die totale sociale uitsluiting tot gevolg heeft. Het brengt je gezondheid in gevaar en – op dit ogenblik – ben ik niet in staat om deel te nemen aan de arbeidsmarkt. Wat is mijn toekomst. Nog jaren en jaren in armoede leven ...

Het is de tweede keer dat ik de mogelijkheid heb om deel te nemen aan een evenement georganiseerd door de Europese Commissie en het land dat het Europese Voorzitterschap waarneemt. De eerste maal heb ik kunnen deelnemen aan de Europese samenkomst van personen die in armoede en sociale uitsluiting leven, “Wij nemen allemaal deel aan Europa”, die georganiseerd werd door de Belgische regering in het kader van haar Europese Voorzitterschap, in december 2001.

Dit was een verrijkende ervaring, die mij heeft geleerd om beter de situatie te leren kennen van personen die uit alle hoeken van Europa komen en terwijl heb ik kennis gemaakt met hun strijdlustig. Ik heb er ook geleerd dat de armoede en de sociale uitsluiting – welke ook het land is waar zich dat voordoet – dezelfde effecten heeft op de bevolkingen. Het werd mij duidelijk dat het overal de kinderen en de vrouwen zijn die het meest kwetsbaar zijn.

Ik heb de kans gehad om deel te nemen aan een workshop over de inkomsten. Na een uitwisseling van ervaringen hebben we een aantal aanbevelingen voorbereid met het oog op de eindverklaring:

- *Beschikken over een voldoende inkomen is een essentieel instrument om uit de armoede en de sociale uitsluiting te geraken. De toegang tot vergoedingen moet een onvoorwaardelijk recht zijn. .*
- *Een minimum inkomen moet voldoen aan vier voorwaarden: beantwoorden aan de fundamentele behoeften van alle leden van het gezin; moet het mogelijk maken om keuzes te maken; garanderen dat de uitkeringen kunnen worden uitgegeven in volle autonomie; en aan iedereen de mogelijkheid bieden aan de maatschappij deel te nemen.*
- *De activeringsmaatregelen zijn een procedure, maar de rechten en de plichten moeten worden nageleefd met respect voor de keuzes van iedere persoon. De activering is een te enge benadering van het probleem. Het recht op vrijwilligheid moet worden gerespecteerd.*
- *Een job mag in geen enkel geval verbonden zijn met een beperking of dwang. De opleiding en de opvoeding moeten aanleiding geven tot een stabiele, behoorlijke en voldoende betaalde job. De vrijwilligheid moet worden erkend als een instrument ter promotie van de sociale inclusie.*

Deze conferentie heeft ons toegelaten om echt deel te nemen, wij voelen ons betrokken bij Europa en niet meer uitgesloten. Dit evenement heeft ons de mogelijkheid gegeven om gehoord te worden in onze hoedanigheid van experts die een rechtstreekse ervaring hebben met de armoede en sociale uitsluiting.”

**Europese ontmoeting van mensen die in armoede leven
1 & 2 december 2001
Brussel**

“Wij participeren ook aan Europa”

Kadertekst

In het kader van het Belgische Voorzitterschap van de Europese Unie (1/7/2001-31/12/2001) is, op initiatief van de Vice-Eerste Minister en de Minister van het Budget, Sociale integratie en Sociale Economie, Johan VANDE LANOTTE, op 1 en 2 december 2001, de Eerste Ontmoeting van Personen die in armoede leven, doorgegaan.

Het honderdtal deelnemers van de 15 landen van de Europese Unie waren voor het grootste deel mensen, die in armoede leven of in een situatie van sociale exclusie. Deze mensen zijn gegroepeerd in verenigingen en op die manier beantwoorden ze aan de wens van de Europese Raad van Nice (7 tot 9 december 2000) om alle actoren te mobiliseren die de situaties van sociale exclusie kennen.

Deze Eerste Ontmoeting kadert in het inclusieproces dat is gelanceerd door de Europese Raad van Lissabon op 23 & 24 maart 2000, met een open methode die een link legt tussen de Nationale Actieplannen voor Sociale Inclusie.

Het referentiekader bepaalde dat:

- **De participatie een meerwaarde betekende en complementair was met de andere democratische middelen. De bedoeling is om enerzijds de beslissingen in sociale materies te verbeteren en anderzijds de responsabilisering van de benadeelde personen te bevorderen.**
- **Participeren moet gebeuren in een gunstige omkadering: een veilige en vertrouwensvolle omgeving, het rekening houden met verschillende communicatiewijzen en verscheidene beginniveaus, een ondersteuning om de persoonlijke en familiale moeilijkheden te overstijgen, een compleet proces vanaf het ontplooiën van de ideeën om te eindigen met een evaluatie.**

De deelnemers aan deze 1ste Europese Ontmoeting hebben meer specifiek gewerkt in 4 thema-workshops waarin de belangrijkste problemen van het verschijnsel armoede werden besproken:

- **Huisvesting**
- **Inkomen**
- **Gezondheid**
- **Werkgelegenheid**

De Ontmoeting werd afgesloten met een gezamenlijke slotverklaring die de werkzaamheden van de werkgroepen alsook de eisen van de deelnemers samenvatte.

Deze slotverklaring werd door de Belgische, federale minister Johan Vande Lanotte, vice-premier, minister van Begroting, Maatschappelijke Integratie en Sociale Economie toegelicht en overhandigd aan zijn collega's op de Europese Raad Werkgelegenheid en Sociale Zaken (Brussel, 3 december 2001).

Tijdens de Eerste Ronde Tafel Sociale Insluiting, door het Deense Voorzitterschap en de Europese Commissie georganiseerd in Aarhus op 17 oktober 2002, gaf een van de deelnemers van de Eerste Ontmoeting haar impressies van de meerwaarde van een dergelijk initiatief.

Workshop Huisvesting

Hoe kan men over burgerschap spreken zonder het over huisvesting te hebben? Zonder degelijke woonst kan een gezin nooit stabiel worden en een sociale activiteit ontwikkelen.

De blik van de anderen weegt zwaar. Het is moeilijk het hoofd te bieden aan het onbekende. Met begeleiding ben ik er stilaan in geslaagd aanvragen te doen.

Ik heb acht kinderen tussen 8 en 10 jaar. Ze hebben me met mijn hele gezin de hele stad doorgesleept. Ik ben meerdere keren uit een sociale woning gezet en in een andere ondergebracht. Het is heel beangstigend voor mij en mijn kinderen om uit ons huis te worden gezet. Ik woon nu al vier jaar in een caravan naast een drukke baan. Toen we daar pas woonden, waren er geen voorzieningen (ophalen van het huisvuil). We hebben een nieraandoening gehad. We hadden geen elektriciteit: de kinderen maken hun huiswerk bij kaarslicht, ze doen het slecht op school. Mijn moeder heeft bijna een verkeerd geneesmiddel genomen omdat ze niet genoeg licht had. Er is een nieuwe wet gekomen die woningen beloofde. We dachten dat we eindelijk een fatsoenlijke woning zouden krijgen. We hebben een kraantje met koud water gekregen, ze komen het huisvuil ophalen, maar we hebben nog steeds geen elektriciteit en ook geen douche. We zijn nu twee jaar verder en we zitten nog altijd in dezelfde situatie, zonder dat we weten hoe het verder moet. Het is een goede wet maar de gemeente komt haar verplichtingen niet na. Wij zijn niet belangrijk voor hen. We hebben totaal geen vat op de situatie. Als we protesteren, zullen we gestraft worden. Als we een woning hadden, zouden mijn kinderen kunnen opgroeien tot mensen die trots zijn op zichzelf.

Geesteszieken worden vaak ondergebracht in bejaardentehuizen. Dat is niet de geschikte plaats.

Ik heb 10 jaar op straat geleefd. Dan ben ik naar het centrum gekomen om me te wassen en me te scheren. Om van de straat te geraken heb ik een krotwoning moeten nemen, want voor de andere moest ik een waarborg geven. In het Centrum kreeg ik de kans dingen te doen, een handje toe te steken. Ze hebben me laten praten. Ze hebben tijd voor me uitgetrokken, bij de ene duurt het al wat langer dan bij de andere. Ik ben vanaf nul herbegonnen en heb nu een aanvaardbaar niveau bereikt. Ik draag nu bepaalde verantwoordelijkheden in het Centrum en ik ben verkozen in de Raad van Bestuur. Wat ik nu nodig heb is een job.

In de buurt van Helsinki zijn er 6000 daklozen. Als het gaat over mensen die in de bossen wonen, denkt iedereen altijd aan mannen. Maar toch zijn 40% vrouwen. We hebben kamers proberen te vinden. Er is een enkel opvangcentrum. We bezoeken die mensen maar we kunnen niet veel doen. Ik voel me zeer slecht bij deze situatie. Iedereen heeft recht op een woning.

Samenstelling van de workshop

Mix van zuidelijke en noordelijke landen met een meerderheid van betrokken burgers

Methode

Tijdens de presentatie licht elke deelnemer zijn positie binnen zijn vereniging toe, alsook de projecten die er gevoerd worden en de problemen waarmee ze kampt.

ANALYSE VAN DE HUISVESTINGSPROBLEMEN

- Onmiddellijk bleek het fundamentele verband tussen woning en inkomen; dat mondde uit in wat de “valstrik der armoede” genoemd werd. Zonder het verband inkomen-woning-gezondheid-onderwijs-opleiding is het onmogelijk om uit de val van de uitsluiting te geraken.
De huur weegt te zwaar door op het budget (> 50 %) – of om het anders uit te drukken – een hoger inkomen zou een betere woning mogelijk maken. Het is onmogelijk een budget te beheren dat toch te beperkt is. Met een laag inkomen verandert er niets. Bovendien wordt er nooit rekening gehouden met de aanverwante kosten: verwarming, elektriciteit, vervoer.
- De dimensie van de huisvesting houdt geen rekening met het feit dat de mensen er de hele dag wonen.
- De meeste bezette woningen zijn van slechte kwaliteit. Dat leidt tot hogere verwarmingskosten en vaak tot gezondheidsproblemen. Vaak worden deze woningen niet onderhouden en verkrotten ze. De wijk heeft een slechte naam en de winkels gaan dicht.
Een woning in een slechte omgeving leidt tot sociale verloedering en onveiligheid.
- Veel sociale woningen liggen aan de rand van de stad en zo ontstaan getto's. Sociale uitsluiting wordt nog versterkt door geografische uitsluiting.
- Renovaties en rehabilitatie houden geen rekening met de bestaande culturen in de wijken. Ze vernietigen vaak de bestaande sociale structuur.
- De huisvesting van reizende bevolkingsgroepen en alle andere groepen die in een specifieke cultuur leven moet hiermee rekening houden.
- Sommige landen hebben totaal geen huisvestingsbeleid.
In andere landen is het aanbod onvoldoende om aan de vraag te voldoen.
Nog andere landen nemen wel aangepaste maatregelen die echter niet (of slechts gedeeltelijk) worden toegepast en niet gecontroleerd.
- Gehuisvest worden is voor mensen die dakloos geweest zijn of die aan een mentale handicap lijden een moeilijke stap waarvoor begeleiding en/of specifieke structuren noodzakelijk zijn.
- Sociale werkers hebben niet altijd de geschikte opleiding/voorbereiding om met uitgesloten bevolkingsgroepen te werken.
- Organisaties die minder gegoede bevolkingsgroepen begeleiden zijn even arm als de burgers die in armoede leven: deze groepen krijgen te weinig steun die bovendien niet lang genoeg duurt.

PARTICIPATIE

1. ERVARINGEN

VERENIGD KONINKRIJK

Naar aanleiding van de veralgemening van een consultatieprocedure van inwoners en beleidsmensen bestaan er raden die erin geslaagd zijn een stabilisering van de huurprijzen voor 10 jaar te verkrijgen. De huurders moeten deze maatregel schriftelijk aanvragen. Sommigen van hen zijn echter analfabeet en hebben de aanvraag niet ingediend.

FRANKRIJK

Gespecialiseerde organisaties onderhandelen met privé-eigenaars over de aankoop of het verhuur van hun goederen; ze beheren huurovereenkomsten en begeleiden mensen met grote moeilijkheden voor, tijdens en na het betrekken van hun woning. Het accent ligt daarbij op het gemengde karakter van de bevolking in de wijken.

In een dagcentrum voor daklozen bleek al snel dat het zinloos was om overdag mensen op te vangen die 's nachts toch terug in dozen moesten slapen. Er werden gemeenschappen opgericht die op basis van de aanvragen ofwel zorgen voor definitieve opvang, ofwel voor de overgang tussen straat en huisvesting. Ze zijn gebaseerd op in gemeenschap leren leven en verantwoordelijkheid leren nemen.

ZWEDEN

In een buitenwijk die tijdens de goede jaren (60-70) werd opgetrokken, wonen nu vooral werklozen en economische vluchtelingen die geïsoleerd in hun woning leven. Er werd een centrale plaats ter beschikking gesteld waar de mensen die dat willen elkaar kunnen ontmoeten. Buurtbewoners zorgen voor de omkadering en er worden diverse activiteiten aangeboden. Zo werden er bijvoorbeeld plaatselijke politici uitgenodigd. De huidige situatie probeert de omgeving te verbeteren en de wijk zo opnieuw een aantrekkelijk karakter te geven.

PORTUGAL

Om de wereldtentoonstelling op te bouwen werden zigeunergroepen verplaatst naar een totaal geïsoleerde oude kazerne waar ze in extreme armoede leven. Culturele bemiddelaars voerden actie rond de kinderen en de verbetering van hun schoolcarrière. Deze acties bereiken ook de volwassenen via informele gesprekken en werken (herstellingen, ophalen van huisvuil,...).

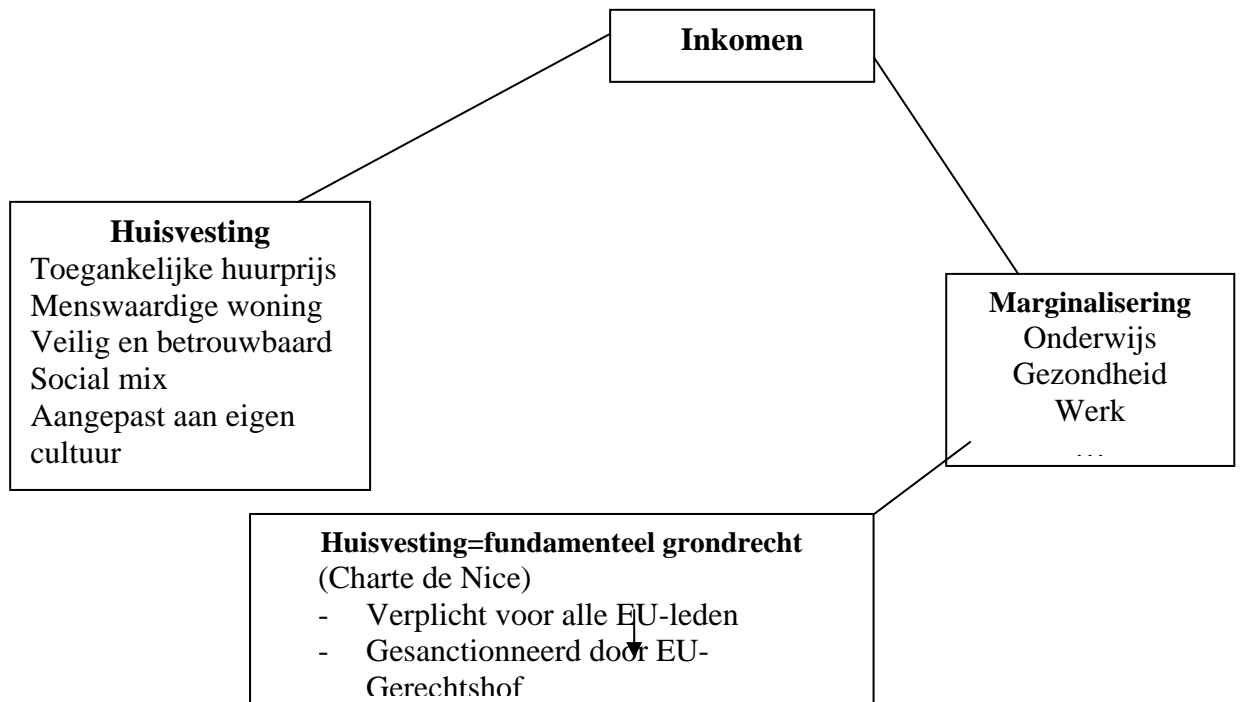
IERLAND

Binnen het consultatieproces (plaatselijk verkozenen, ambtenaren, uitgesloten bevolkingsgroepen) zitten mensen en verenigingen altijd in een kwetsbare situatie. De voorstellen worden geformuleerd als te nemen of te laten. de wet bestaat maar er is geen verplichting of sanctie, als ze niet wordt toegepast.

VOORSTELLEN

Participatie

- Burgers die in armoede leven moeten begeleid / **ondersteund worden door verenigingen. Deze verenigingen moeten op termijn werken en hun financiering moet gegarandeerd zijn. Het moeten erkende verenigingen zijn.**
- Moet gepaard gaan met het **engagement** vanwege alle lidstaten om participatieprocessen op te starten, waarbij een politicus wordt aangeduid die zich borg stelt voor het proces.
- Veronderstelt de invoering van **structuren en mechanismen** die participatie mogelijk maken. In dit kader moet rond deze ondersteunende en evaluatiestructuren een akkoord worden gesloten tussen alle deelnemers.
- Vraagt een **leerproces** voor alle betrokken partijen, waarvoor de nodige evaluatiecriteria voorzien zijn.
- Moet zich richten tot alle burgers die in armoede leven, dus ook vluchtelingen, asielzoekers,...
- Begint bij de analyse van de armoede-indicatoren, bij de lancering van ideeën, met wederzijds respect en in een vertrouwenskader (transparant)
- Veronderstelt de terbeschikkingstelling van betrouwbare informatie in een duidelijke taal en de afbakening van de grenzen van het proces
- Vraagt processen en **structuren die instaan voor de opvolging en de controle** van de toepassing van de beslissingen
- Moet een constante beweging zijn waar plaats is voor verschillen
- Veronderstelt dat burgers die in armoede leven over een reële macht beschikken, onder andere over de macht om voorstellen te doen
- Moet worden gedragen door mensen die betrokken zijn bij armoede
- Is niet haalbaar met mensen die geen dak boven hun hoofd hebben

AANBEVELINGEN

- Het verdrag van de Fundamentele Rechten moet versterkt worden. Er moet een groter engagement worden op genomen t.a.v. huisvesting als een fundamenteel recht.
- Huisvesting is meer dan een fysieke structuur. Wanneer je hebt over je '(t)huis' zijn culturele diversiteit, de omgeving, de sociale mix, veiligheid enz. Even belangrijk.
- Op Europees niveau is er nood aan een betere coördinatie op het vlak van huisvesting. Asielzoekers en migranten moeten worden om te leven op zo'n wijze dat hun waardigheid wordt gerespecteerd.

WORKSHOP INKOMEN

Ik zou willen dat mijn kinderen konden deelnemen aan de betalende activiteiten op school. Ik zou willen dat ik ja kon zeggen tegen mijn kinderen.

De strategieën van de armoede: zich afvragen of men een cola kan drinken, alle verplaatsingen te voet kan afleggen, niet naar de dokter gaan, twee keer per dag eten.

Arm zijn betekent in een kluwen van aanvragen leven, zonder ooit iets te krijgen.

De statistieken over armoede betekenen niets. De cijfers zijn trouwens nooit hetzelfde.

Helpen is meer dan geld geven. De verborgen aspecten van armoede zijn vaak lastiger om te dragen dan de materiële problemen en de te lage inkomsten. Het gevoel van schaamte, het lage zelfbeeld, de onophoudelijke stress: het moet gedaan zijn.

De kloof tussen de inkomsten is onverdraaglijk voor de armste burgers.

Ik serveer 85 warme maaltijden per dag. Ik heb 200 aanvragen.

Armen hebben geen keuze.

Met een degelijk inkomen zou ik niet meer misprijzend behandeld worden.

Een toelage of een uitkering is te laag om te overleven. Maar als je gaat werken, verlies je de toelage of de uitkering. Ik zou willen toetreden tot het beroepsleven maar in feite kan ik dat niet. Ik zit vast. Ik ben gestraft, ik moet blijven waar ik ben.

Werk hebben is geen garantie om uit de armoede te geraken. Armen krijgen tweederangs jobs aangeboden, een paar uur, slecht vergoed, vaak op momenten dat de kinderen hun ouders nodig hebben. Dat gebeurt op een 'arbeidsmarkt' waar een verfoeilijk klimaat heerst. Je hebt 4 dagen om een job te vinden die je inkomen niet doet stijgen. Er is geen automatisch verband meer tussen een job en maatschappelijke integratie.

Een te beperkt inkomen is sowieso onmogelijk te beheren omdat het altijd tekortschiet.

Mensen uit de middenklasse zouden moeten weten wat armoede betekent. Het beeld dat de media van de armen ophangen klopt niet.

Het moet gedaan zijn met stigmatiserende maatregelen.

Ze hebben me een poetsbaan aangeboden waarbij ik om 5u 's morgens moest beginnen. Ik heb 4 kinderen. Op het formulier heeft de werkgever ingevuld dat ik niet wilde werken. Ik verloor mijn werkloosheidsuitkering.

Armen zijn een blok aan het been van de samenleving. Het is de bedoeling geen uitkeringen meer te betalen.

Als vrijwilliger word ik voortdurend gecontroleerd en ik loop het risico mijn uitkering te verliezen. Ze denken dat als ik vrijwilligerswerk kan doen, ik ook een job kan aannemen.

Maar als ik mijn vrijwilligerswerk zou opgeven, zou mijn bestaan voor mij geen enkel nut meer hebben.

Samenstelling van de groep

De deelnemers waren afkomstig uit Noord-Europa en de meeste van hen leefden in armoede.

Methode

Na de kennismaking hield de groep zich bezig met twee vragen:

- Wat betekent armoede?
- Wat is een degelijk menselijk inkomen?

Vervolgens na een synthese van de antwoorden op deze twee vragen behandelde de workshop het thema van participatie en de toe te passen middelen om dat doel te bereiken.

Analyse van de problemen inzake inkomen

- Vervangingsinkomens zijn te laag om een degelijke levensstandaard te garanderen.

Een onderzoek dat in België gevoerd werd, heeft drie elementen vergeleken:

- het absolute minimum om te overleven,
- een degelijk minimum
- de bedragen van de verschillende vervangingsinkomens.

Alle resultaten wijzen in dezelfde richting en tonen aan dat de bedragen van de vervangingsinkomens altijd lager liggen dan het absolute minimum om te overleven en dus zeker onder het degelijke minimum.

In heel wat landen zijn de uitkeringsbedragen al meer dan 20 jaar niet aangepast of zelfs verminderd.

Schulden en nog meer schulden zijn het logische gevolg van te lage vervangingsinkomens.

- Om een vervangingsinkomen, toelage, uitkering of steun te bekomen moeten de begunstigten op de hoogte zijn van:
 - Hun rechten: de deelnemers klagen over het gebrek aan bezorgdheid vanwege de officiële instanties die belast zijn met deze informatieve taak, of zelfs met contact met hun doelgroep. Bovendien is de beschikbare informatie in vele gevallen onbegrijpelijk voor wie niet vertrouwd is met het administratieve jargon.
 - Circuits om deze rechten te verkrijgen. Vaak zijn het de verenigingen die de aanvragers sturen. In bepaalde landen is de sociale structuur echter zeer los.
- Het parcours om deze rechten te bekomen is lastig; terwijl hij het aflegt, krijgt de arme burger vaak een etiket opgeplakt en wordt hij geconfronteerd met misprijzen.

De mechanismen van "geven en nemen":

- = Het behoud van een uitkering hangt vaak van bepaalde voorwaarden af. Dat geldt bijvoorbeeld voor werklozen die gedwongen worden aangeboden jobs te aanvaarden, omdat ze anders hun werkloosheidsuitkering verliezen.
De jobs die de burgers die in armoede leven worden aangeboden, zijn tweederangs jobs, met lonen die bijna hetzelfde zijn als de uitkeringen en buitensporige uurprestaties.
De aangeboden jobs leiden niet tot een beter inkomen; zelfs als het loon wat extra geld oplevert, gaat dat naar de kosten voor kinderopvang of vervoer...
Bovendien betekent gaan werken vaak dat er andere voordelen wegvallen (zoals steun voor huisvesting).

- = De mensen met een klein pensioen of lage ziekte –of invaliditeitsuitkering die willen werken om een degelijk inkomen te verdienen, zien hun pensioen of uitkering dalen of zelfs verdwijnen.
 - deeltijds werk neemt toe, vooral bij vrouwen. Dit soort jobs helpen niemand uit de armoede. Tegenwoordig is het verkeerd te denken dat toetreding tot de arbeidsmarkt sociale uitsluiting automatisch oplost. Er zijn steeds meer arme werknemers.
 - In sommige landen bestaan er breuken – periodes in het leven, voornamelijk tussen 16 en 18 jaar en 21 en 25 jaar - die niet gedekt worden door recht op een vervangingsinkomen.
Vaak valt de leeftijd van de burgerlijke meerderjarigheid niet samen met de leeftijd waarop jongeren financieel onafhankelijk worden.

PARTICIPATIE

ERVARINGEN

BELGIË

Dankzij de opstelling van het Algemeen Rapport over Armoede is er een dialoog op gang gekomen tussen de burgers die in armoede leven, de diensten en de beleidsvormers. Dat heeft geleid tot aanbevelingen en de oprichting van een Federale Cel voor Armoede. Een centrum heeft de taak informatie te verzamelen, de beleidsvormers te adviseren en om de twee jaar verslag uit te brengen over de situatie inzake armoede.

Na een studie over de inkomsten, uitgevoerd door een vereniging met de uitgesloten burgers zelf, werd een perscampagne georganiseerd. Tegelijk werden partners gezocht en werd er deelgenomen aan een manifestatie die door de vakbonden georganiseerd werd. De groep had een ontmoeting met de Minister en vroeg een verhoging van de uitkeringen. Er werd een wetsvoorstel ingediend dat suggereerde het bestaansminimum met 10% te verhogen, gekoppeld aan een hervorming van de wet die de vervangingsuitkering sterker zou verbinden aan de activering (werk en opleiding). Het protest dat daarop volgde, heeft mee bijgedragen tot het ontstaan van een dialoog tussen de politieke wereld en de verenigingen.

VERENIGD KONINKRIJK

Er zijn enkele pogingen tot dialoog met de plaatselijke overheid die afzonderlijk goed gewerkt hebben, maar ze blijven beperkt. Hoewel de burgers die in armoede leven erin slagen deel te nemen aan deze vergaderingen, is er zeer weinig opvolging.

DUISSLAND

In Bremen bestaat er een commissie die specialisten samenbrengt en waar wetsvoorstellen besproken worden. Er is ook een rechtbank die bevoegd is op het vlak van vervangingsinkomens.

VOORSTELLEN-AANBEVELINGEN

- Een degelijk inkomen
 - Dat kan garanderen dat aan de basisbehoeften wordt voldaan en een gezinsleven mogelijk maakt
 - Dat keuzes mogelijk maakt
 - Dat autonoom kan worden gebruikt
 - Dat de mogelijkheid biedt te participeren aan het maatschappelijke leven
- Een degelijk inkomen is een recht.
Werken is een keuze.
- Werken moet een aanzienlijk hoger inkomen opleveren.
- Om een vervangingsinkomen te krijgen of te houden wordt de arme burger geconfronteerd met te veel stigmatiserende maatregelen.
Het woord 'minimum' is niet aanvaardbaar.
Het woord 'personen' moet worden veranderd in 'burgers'.
- Er zijn te veel maatregelen die bedoeld zijn om vervangingsinkomens uit te sluiten.
- Het beeld dat de media geven van de burgers die in armoede leven is verkeerd.
- De bedragen van de uitkeringen moeten rekening houden met de verschillende situaties die zich voordoen.

Naar participatie

- Burgers die in armoede leven eisen hun rechten op alsook de mogelijkheid zich te verenigen.
- Participatie moet open staan.
- We willen een samenwerking, geen confrontatie, dus naar elkaar luisteren. De beleidsvormers mogen geen genoegen nemen met rapporten, maar moeten de werkelijkheid kennen (wat het betekent om met het minimum rond te komen).
- Het debat over de inkomsten moet de mogelijkheid en de middelen betreffen om het overlevingsminimum te overstijgen.
- De besproken teksten moeten opgesteld zijn in duidelijke taal.
- Vrijwilligerswerk is een sociale meerwaarde die aangemoedigd moet worden.

WORKSHOP TEWERKSTELLING

Door insluitingsprogramma's verdienen mensen in een zelfde bedrijf die hetzelfde werk doen niet hetzelfde loon.

Ik heb niet lang genoeg gewerkt om recht te hebben op een werkloosheidsuitkering. Ik zit een vacuüm.

Ik moet heel de tijd vanaf nul opnieuw beginnen: een woning vinden, mijn gezin weer verzamelen en werk zoeken voor mijn man.

Is iemand dwingen om een job te aanvaarden wel verenigbaar met de Rechten van de Mens?

In insluitingsprogramma's wordt niet gezocht naar een geschikte baan voor elke persoon.

Als je een job weigert heb je theoretisch de mogelijkheid om beroep aan te tekenen.

We zitten tussen verschillende wetgevingen, systemen en besturen. Het is heel moeilijk te weten tot wie je te richten. Zonder de steun van verenigingen krijgen we niet waar we recht op hebben.

Voor vrouwen is het veel moeilijker een degelijke job te vinden: ze krijgen deeltijdse jobs aangeboden, of onderbroken en abnormale uurroosters en seizoensarbeid.

Werken doe je niet meer met je armen.

Arbeid houdt geen rekening met ervaring, dus de oudsten hebben nog minder kans om iets te vinden.

Ik ben van school gegaan om voor mijn ouders te zorgen en ik ben beginnen werken. Ik heb de competentie die de arbeidsmarkt vraagt niet kunnen verwerven.

Ik ben werkloos maar dat betekent niet dat ik geen ervaring heb.

Mensen worden gerecycleerd, omgeschoold, maar niet geïntegreerd.

De vakbonden houden zich bezig met de mensen die werk hebben, niet met werklozen en met kwetsbare werknemers.

Mensen die worden aangeworven in het kader van insluitingscontracten sluiten zich niet aan bij de vakbond. Ze durven niets zeggen. Een insluitingscontract is geen gewoon contract.

Aan de ene kant is er het Europa van de mensen die proberen zich uit de slag te trekken en aan de andere kant is er het Europa van de echte economie, de echte jobs.

Samenstelling van de groep

De deelnemers komen zowel uit Noord –als uit Zuid-Europa. De groep bestaat uit mensen die sociaal uitgesloten zijn en afgevaardigden van verenigingen.

Methode

Het debat over het thema 'tewerkstelling' en participatie liep over in de momenten die aan de presentaties gewijd waren.

Analyse van problemen in verband met tewerkstelling

Werken doet men niet alleen om te overleven. Werken levert ook sociale erkenning op.

1. Complexiteit

- De diversiteit van de insluitings -en/of opleidingsprogramma's is al een hinderpaal: bovendien veranderen de maatregelen vaak en komt het accent op een bepaalde categorie te liggen (jongeren, 50-plussers...)
- Uitgesloten burgers veranderen vaak van sociaal stelsel; hun dossiers zijn complex en worden versnipperd beheerd.
- Toetreden tot het arbeidscircuit brengt het verlies van een aantal voordelen met zich mee (vb. steun voor huisvesting)
- Er zijn leemtes in het systeem. De werkloosheidsuitkering hangt af van eerder gepresteerde arbeidstijd, wie niet genoeg dagen heeft krijgt geen uitkering.
- Hoe zouden jongeren uit kansarme milieus ooit de uitdaging kunnen aangaan van alle bekwaamheden die momenteel gevraagd worden (talen, informatica,...)? Ze hebben nooit de kans gekregen ze te verwerven.

2. Motivatie

Een job hebben betekent niet uit de armoede stappen.

- Vaak zijn de jobs 'klusjes' of onzekere banen of deeltijdse jobs. Mensen die dit werk doen, genieten niet dezelfde erkenning als statutaire personeelsleden.
- Het verschil in extra netto inkomen is niet altijd significant. Bovendien verhindert de duur van deze jobs de burgers die in armoede leven hun leven te plannen.
- De opleidingsprogramma's geven niet uit op normale, stabiele en goede banen.

Mensen zitten vaak vast in een circuit: van de werkloosheid naar een onzekere baan, ziekte gedurende een bepaalde periode, gevolgd door een opleiding, opnieuw werkloos... Dit soort parcours maakt elke insluiting onmogelijk.

1. De verplichting

- Het behoud van de sociale rechten hangt vaak samen met het aanvaarden van een baan of een opleiding.
 - Werkaanbiedingen sluiten zelden aan op de capaciteiten en de keuzes van de betrokkenen.
 - De verplichting loopt uit op frustratie en slechte resultaten; zo is niemand tevreden, noch de werkgever, noch de werknemer.
 - Gefrustreerde mensen participeren niet. Participatie is enkel mogelijk op vrije en vrijwillige basis.
- + Het thema van de tewerkstelling wordt aangehaald via het niet werken.
- + De opleiding wordt ervaren als een "recyclage", een omscholing, wat niet leidt tot insluiting in de arbeidsmarkt.
- + De wetgevingen in de verschillende landen zijn zeer uiteenlopend inzake de voorwaarden voor de toekenning van vervangingsinkomens, maar evolueren allemaal in de richting van sancties bij weigering van een job.
- + Vakbonden worden niet als een steun gezien: ze zijn gericht op 'normale' klassieke banen, niet op deeltijds werken en tweederangs jobs.
- + Ondanks het erkende belang van opleidingen, is er geen enkele die jobs creëert. Om de toegang tot de arbeidsmarkt te verbeteren moet er op economisch vlak worden opgetreden.
- + Er heerst een spanning tussen de noden van de economische sectoren en de kwalificaties van de kansarme bevolkingsgroepen.

Participatie

- We hebben structuren nodig die naar ons luisteren.
- De voorziene participatiekanalen (vakbonden) zijn geen klankbord voor de eisen van de burgers die in armoede leven.
- Toegang tot tewerkstelling is geen vorm van participatie aan de samenleving.
- In Nederland bestaat er een doorgeefstructuur (die begint op gemeentelijk vlak, en dan regionaal naar het nationale niveau wordt doorgegeven). Deze raad komt een keer per maand samen in de gemeente en ontvangt de mensen met een uitkering en dient hun aanvragen in.
- Veel theoretisch uitgewerkte structuren bewijzen hun doeltreffendheid niet in de praktijk.
- Er is een participatiemethode die bij de meerderheid in de smaak valt: een ombudsdienst, een bemiddelaar die de competenties in de verschillende

gebieden samenbrengt (huisvesting, inkomen, uitkering, sociale steun, statuten en categorieën,...) en belast zou zijn met de behandeling van de aanvragen. Deze ombudsman zou ook de concrete problemen van alle personen behandelen en voorstellen formuleren. Deze dienst moet kunnen rekenen op totale onafhankelijkheid, ook op lange termijn (na politieke machtswissels).

- Participatie bestaat enkel als er echt geluisterd wordt vanaf het begin van een proces, en alle partijen betrokken worden bij de besluitvorming en de evaluatiemechanismen.
- De zichtbaarheid van de werklozen moet worden verhoogd: een krant, een symbolische dag. Om dat mogelijk te maken moet de groep zich organiseren.
- In het licht van de zeer uiteenlopende nationale voorgeschiedenis is een enkel participatiemodel niet voor iedereen geschikt.
- Vrijwilligerswerk is een kanaal voor sociale integratie en als opleiding biedt het mogelijkheden tot professionele integratie. Het moet dan ook worden ondersteund omdat het de burgers die in armoede leven de gelegenheid biedt elkaar te ontmoeten, zich te groeperen en te organiseren.

WORKSHOP GEZONDHEID

De levensverwachting van de uitgesloten mensen ligt 3 jaar lager dan het gemiddelde.

Immigranten en vluchtelingen hebben het nog moeilijker om zich te laten verzorgen.

Een vrouw uit Equator beviel in de winter in een park; de baby is gestorven en de moeder werd veroordeeld tot 18 jaar gevangenisstraf.

Zonder officiële steun werken we met 15.000 daklozen en slechts drie artsen.

We kunnen ons niet verzorgen en ook geen geneesmiddelen kopen.

De gezondheidsproblemen zijn al op school aanwezig.

Bekomen waar je recht op hebt hangt samen met de financiële middelen waarover je beschikt.

Het is al te gemakkelijk gezondheidsproblemen toe te schrijven aan alcoholisme of drugs, een etiket te plakken. Mensen drinken omdat ze geen eten hebben, omdat ze zich schamen voor zichzelf, omdat ze geen dak boven hun hoofd hebben.

In psychiatrische instellingen delen 7 tot 8 mensen een kamer.

We worden bekeken als vreemde wezens. Vroeger had men medelijden met ons, nu worden we bespot en misprezen.

Als we niet gesteund worden, zullen er alleen negatieve dingen gebeuren voor de samenleving.

Toen ik werkte, hielp ik rijke oude mensen. Toen ik ziek werd, heeft niemand mij geholpen.

Samenstelling van de groep

Bestaande uit afgevaardigden uit noord en zuid, immigranten; de burgers die in armoede leven waren in de meerderheid.

Methode

De deelnemers begonnen met een korte presentatie. Daarna analyseerden ze armoede via het thema van de gezondheid en identificeerden ze elementen in verband met participatie.

Analyse

- De link inkomen= gezondheid ligt voor de hand. Dit eerste verband wordt zelf bepaald door de huisvesting.
Gezondheid in Europa omvat drie niveaus:

- Het niveau van de mensen die kunnen betalen
- Het niveau van de armen die hun behandelingen beperken
- Het niveau van diegenen die nergens recht op hebben (vluchtelingen, immigranten, mensen zonder papieren)

De toevloed van vluchtelingen stelt een echt probleem voor de volksgezondheid in heel Europa, en confronteert ons met de kwestie van de menselijke waardigheid en democratie.

- Armen worden meestal gezien als inactieve personen, terwijl ze het grootste deel van hun tijd en energie besteden aan overleven.
- Alcohol en drugs als oorzaken voor een slechte gezondheid en sterfte bij armen zet een stempel op deze mensen, maar vergeet hun situatie te verbinden met problemen inzake huisvesting, voeding en inkomen. Burgers die in armoede leven worden aldus als verantwoordelijk voor hun situatie beschouwd.
- Het is op het vlak van gezondheid dat de crisis van de welvaartstaat het eerst duidelijk wordt. Veel landen desinvesteren in volksgezondheid en dragen dat domein over aan de privé-sector. In bepaalde landen is de gezondheidszorg geprivatiseerd en in andere staat zulks te gebeuren. De privatisering van de gezondheidszorg wordt beschouwd als de eerste stap in de richting van de privatisering van andere sectoren. Op het vlak van pensioenen is dat reeds het geval.
- Dat er zoveel ingewikkelde administratieve circuits zijn inzake gezondheid getuigt van weinig respect voor de burgers die in armoede leven. De toegang tot de diensten is vernederend en stigmatiserend.
- Het is paradoxaal dat een samenleving gezondheid, huisvesting, onderwijs en tewerkstelling uitroept tot universele rechten, zonder dat ze deze rechten voorziet van universele toepassingsmaatregelen. De burgers die in armoede leven hebben de grootste moeilijkheden om hun rechten en toelages te verkrijgen.
- De groepering, de participatie aan zelfs ontspannende activiteiten behoren ook tot de preventieve maatregelen inzake gezondheid.
- De behandeling van geestesziekte is fundamenteel verschillend naargelang de sociale afkomst en het inkomen. Voor mensen die het kunnen betalen, is er psychologische begeleiding of een specialist. Voor de burgers die in armoede leven is er het gezondheidscentrum, het ziekenhuis of internering. Wie de middelen heeft, krijgt ook veel sneller een afspraak; wie arm is, komt op een lange wachtlijst terecht.

Participatie

- Elke vorm van participatie betekent betrokken worden bij het begin van het besluitvormingsproces, en niet louter ter raadpleging of borgstelling.
- De groep, de vereniging zijn essentiële voorwaarden en instrumenten voor participatie. Toch bestaat de mogelijkheid om zich te groeperen niet overal in Europa. Het verenigingsrecht voor immigranten en vluchtelingen moet overal in

Europa worden toegepast. Samen zijn is des te belangrijker als men zich in een zwakke positie bevindt.

- Participatie-acties zijn mogelijk: zij moeten de prioriteiten aangeven. Een systeem voor volksgezondheid in stand houden op basis van solidariteit is daar een van.
- Voor participatie is psychologische stabiliteit nodig; het belangrijkste element is zeker te zijn van het respect voor de waardigheid van iedereen.
Een tweede voorwaarde is de vereenvoudiging van de toegang tot de rechten.
Een derde is te kunnen rekenen op voldoende inkomen.
- Participatie vraagt een leerproces, een opleiding.

**‘Wij participeren ook aan Europa !’
Europese Ontmoeting van Mensen_Mensen die in Armoede Leven
1 en 2 december 2001
Brussel**

Eindtekst

KADER

1. Op uitnodiging van vice-premier, minister van Begroting en Maatschappelijke Integratie en Sociale Economie, Johan Vande Lanotte en in het kader van het Belgische Voorzitterschap kwamen wij, burgers die in armoede uit alle Lidstaten van de Europese Unie, op 1 en 2 december samen. Onder de titel ‘Wij participeren ook aan Europa !’ hebben we ons twee dagen gebogen over participatie op verschillende levensdomeinen die essentiële hefboomen zijn om uit armoede te groeien.
2. De bijeenkomst past binnen het proces van sociale insluiting dat op de Europese Raad (23-24/03/2000) werd opgestart en dat als doel heeft tegen 2010 armoede en sociale uitsluiting uit te roeien.
3. Een van de doelstellingen die daaropvolgend op de Europese Raad van Nice (7-8-9/12/2000) werd goedgekeurd is de mobilisatie van alle actoren. Daarbij wordt expliciet vermeld : “Op basis van de nationale gebruiken bewerkstelligen dat personen die in een uitsluitingssituatie verkeren, worden betrokken bij en zich kunnen uitspreken over hun situatie, het beleid en de acties die voor hen worden ontwikkeld.”
4. De betrokkenheid kader in de open methode van coördinatie die door de Europese Raad werd opgestart om het beleid ter bestrijding van armoede en sociale uitsluiting vorm te geven. Het centraal instrument daarbij is het Nationale Actieplan Sociale Insluiting dat door elke Lidstaat dient opgemaakt om de twee jaar.
5. Aanvullend bij de vele overlegmomenten en –structuren die beleidsverantwoordelijken, administraties, sociale partners, niet-gouvernementele organisaties,... bijeenbrengen, vinden wij het belangrijk en noodzakelijk dat ook de stem van de doelgroep, van wij burgers die geconfronteerd worden met armoede en sociale uitsluiting wordt gehoord.

PARTICIPATIE : MEERWAARDE

6. Participatie is een belangrijke sleutel in de strijd tegen de armoede en sociale uitsluiting. Iedereen heeft het recht om zijn of haar mening in te brengen. Dit beschouwen we als een noodzakelijke aanvulling op onze vertegenwoordiging in onze democratie.
7. Bovendien is participatie voor ons ook een hefboom om ons leven in eigen handen te nemen, vat te krijgen op de omstandigheden.

8. Door participatie krijgt het proces van besluitvorming meer en betere kwaliteit. Besluiten en maatregelen beter hun doel. Dat is voor alle groepen in onze samenleving beter, maar zeker bij sociale uitsluiting en armoede. Daar zitten de problemen vaak erg verstrengeld over verschillende levensdomeinen en beleidssectoren. De inbreng van de burgers die uitgesloten zijn, is daarom onontbeerlijk om fundamentele verbeteringen te realiseren.

PARTICIPATIE : VOORWAARDEN

9. Burgers die in armoede leven, moeten het recht krijgen om zich te verenigen.
10. Burgers die in armoede leven moeten als deskundigen erkend worden. Het beleid dat armoedebestrijding ernstig neemt, moet luisteren naar burgers die in armoede leven en afspraken maken over hoe deze adviezen en expertise verwerkt worden in hun beleid.
11. Het opzetten van een participatieproces is geen vrijblijvende bezigheid. Om tot een effectieve participatie te komen, moet er een **veilige en betrouwbare** omgeving gecreëerd worden waarin wij verduidelijkingen durven vragen en onze mening durven geven. Wij eisen dat onze mening gehoord en gerespecteerd wordt. Slechts dan worden beslissingen het resultaat van onderhandelingen waar wij zelf deel aan hebben genomen.
12. Bij het opzetten van een participatieproces moet er rekening worden gehouden met de verscheidenheid en de eigen kenmerken van ons leven in armoede. Er moet rekening gehouden worden met de **verschillen in de manier van communiceren en vergaderen**, net zoals met de **verschillen in de uitgangspositie**. Om als volwaardige gesprekspartner aan de onderhandelingen of gesprekken te kunnen deelnemen, is er vaak een voorbereidingsproces nodig. Daarbij moeten wij duidelijke informatie krijgen over wat precies van ons verwacht wordt en moeten er afspraken gemaakt worden over de manier waarop met informatie wordt omgegaan. We moeten ook van tevoren weten wat de grenzen en mogelijkheden van de beleidsbeïnvloeding zijn. Wij moeten ook ondersteund worden in het verwoorden van onze mening. Dit kost tijd en middelen die moeten voorzien worden.

Om met kennis van zaken te kunnen spreken, moeten beleidsmakers armoede leren kennen en zich in een leerproces vertrouwd maken met de problematiek van armoede en sociale uitsluiting.
13. Wij komen niet enkel op voor onszelf maar ook voor de **rechten van de hele groep** van burgers die in armoede leven. Daarvoor moeten we onze eigen problemen kunnen overstijgen. Dit kan slechts als wij niet meer al onze aandacht en energie moeten steken om er voor te zorgen dat we kunnen overleven. Individuele ondersteuning bij onze persoonlijke problemen en die van ons gezin, is hierbij noodzakelijk.
14. Participatie komt niet op het einde van een besluitvormingsproces. Participatie moet beginnen bij het ontwikkelen van ideeën, over de uitvoering, opvolging tot en met de evaluatie. Een dergelijke pro-actieve aanpak zal de kwaliteit van het besluitvormingsproces en het draagvlak evenzeer vergroten.

EISEN

15. Wij eisen dan ook van de beleidsverantwoordelijken en van al wie betrokken is bij de uitbouw van een beleid dat armoede en sociale uitsluiting tegengaat, zoals adviesraden, sociale partners, niet-gouvernementele organisaties, politieke partijen,... dat in het kader van die strijd :

. doorheen het hele beleid stem gegeven wordt aan wij burgers die zelf geconfronteerd worden met armoede en sociale uitsluiting en dat vanaf de ontwikkeling van beleid tot en met uitvoering, opvolging en evaluatie.

. burgers die in armoede leven en vrijwilligersorganisaties voldoende financiële, logistieke middelen en menskracht krijgen om zich te verenigen, zowel in de eigen samenleving als op Europees niveau.

. deze betrokkenheid ook structureel wordt georganiseerd door participatiekanalen meer open te stellen voor iedereen, ook de rechtstreeks betrokkenen

. vorming te voorzien voor beleids mensen zodat ze met kennis van zaken over armoede en sociale uitsluiting kunnen spreken.

. er een wettelijk kader komt dat ons recht op participatie afdwingt

16. Wij zijn bereid onze ervaring en kennis ten volle in te brengen opdracht de spiraal van armoede en sociale uitsluiting doorbroken kan worden.

LEVENSDOEINEN

17. In 4 werkgroepen werd tijdens de Ontmoeting van ‘ambassadeurs van de arme burgers’ gediscussieerd over uitsluiting op cruciale levensdomeinen. Daarbij werd telkens vertrokken van het verhaal van de burgers zelf; concrete levensverhalen van sociale uitsluiting en armoede. Op basis van deze expertise en ervaring werd in een open en constructief gesprek gezocht naar randvoorwaarden en voorstellen om armoede weg te werken. Dit leverde een lijst van eisen op op de verschillende terreinen.

18. op het vlak van huisvesting werd onderstreept dat fatsoenlijke huisvesting een mensenrecht is. Dat kan er alleen komen als er een voldoende inkomen is. Een goede huisvesting heeft een stimulerende invloed op de burgers en hun omgeving. Als goede huisvesting ontbreekt, creëert dit een negatieve spiraal van achterstelling (o.a. gezondheid). Het recht op fatsoenlijke huisvesting moet afdwingbaar zijn.

19. Er bestaat ook een universeel recht op gezondheid. Dat moet gelden voor alle burgers. Nu zijn er bijvoorbeeld de illegalen die in sommige landen worden uitgesloten van gezondheidszorg. Het solidariteitsmechanisme in de sociale zekerheid moet versterkt worden. De rol van sociale bewegingen is essentieel. Het fundamentele recht op vereniging, ook voor bv. groepen als migranten, moet gewaarborgd worden.

20. Het kunnen beschikken over een voldoende **inkomen** is een essentiële hefboom om uit armoede en sociale uitsluiting te raken. Uitkering moet onvoorwaardelijk recht zijn. Een minimuminkomen moet aan vier voorwaarden voldoen :

*basisbehoeften en rechten garanderen aan alle gezinsleden
toelaten keuzes te maken*

onafhankelijkheid garanderen ook in besteding

een kans tot participatie aan de samenleving bieden

Activering naar werk is een middel, maar de rechten en plichten moeten met respect voor eigen keuze kunnen ingevuld worden. Bovendien is een activering naar werk een te beperkte aanpak. De inzet in het kader van vrijwilligerswerk moet ook in aanmerking komen en gerespecteerd worden.

21Op het vlak van **tewerkstelling** werd evenzeer onderstreept dat er geen dwang of verplichting mag zijn. Er moet rekening worden gehouden met de specifieke situatie van de betrokkene (bv. op vlak van capaciteiten, familiale omstandigheden,...). Vorming en opleiding moeten niet leiden naar nog meer vorming, maar stabiel, passend en voldoende betaald werk. Vrijwilligerswerk moet erkend worden als instrument om tot sociale insluiting te komen. Vrijwilligerswerk moet dus toegelaten en gevaloriseerd worden.

TOEKOMST

22. Deze Ontmoeting was een eerste stap. Als tegen 2010 het doel om armoede uit te roeien gehaald moet worden, moet iedereen zijn of haar verantwoordelijkheid nemen. Concrete initiatieven moeten dringend worden genomen om op de verschillende terreinen uitsluiting weg te werken. Daarbij moet ruimte worden geboden voor participatie. We verwelkomen dan ook het initiatief van de Belgische vice-premier, minister van Begroting en Maatschappelijke Integratie en Sociale Economie, Johan Vande Lanotte om volgend jaar een vervolgentmoeting te organiseren in samenwerking met het European Anti -Poverty Network.

ANALYSE VAN DE BIJDRAGEN VAN DE WORKSHOPS

Deze commentaren hadden als doel het in verband brengen van bijdragen, analyses en eisen van de deelnemers van de 1ste Europese Ontmoeting met enkele recente sociologische werken die zich toespitsen op de armoedevervalsingen en op het zoeken naar een sociale participatie.

Het centrale thema van de participatie van burgers die in armoede leven kan in een tweeledige problematiek worden geherformuleerd:

- *Elke burger is soeverein en heeft dus het recht te kunnen rekenen op economische en sociale voorwaarden die zijn waardigheid respecteren en hem in staat stellen echt zijn politieke rechten uit te oefenen.*
- *Hoe kan men sociale banden onderhouden of herstellen in samenlevingen die gebaseerd zijn op de soevereiniteit van het individu?¹*

BURGERSCHAP

Dit is een term die tijdens de Ontmoeting op de voorgrond werd geplaatst, in de zin dat de armen integraal deel moeten uitmaken van de "samenleving". Het verwijst geenszins naar politieke rechten, noch naar nationaliteit maar wel degelijk naar een compleet menswaardig statuut.

De ervaren sociale ongelijkheid liep als een rode draad door de hele ontmoeting en vormde het raster voor het basisprobleem om samen met de uitgesloten burgers het thema van sociale participatie te behandelen dat aanleunt bij de **utopie** die aan de basis van elke democratie ligt, meer bepaald de ambitie om een politiek systeem op te bouwen dat de sociale orde omverwerpt en de burgerlijke, juridische en politieke gelijkheid van alle individuen naar voren te schuiven, ondanks hun diversiteit (afkomst, geloof,...) en ongelijkheid (sociale voorwaarden en capaciteiten).

De deelnemers hadden het meer bepaald over

- de ongelijkheid tegenover de kennis van de wet
- de ongelijkheid bij het verkrijgen van rechten
- de ongelijkheid inzake inkomensniveau
- de ongelijkheid betreffende het uitoefenen van vrijheden en rechten
- de ongelijke behandeling van mensen
- de ongelijkheid inzake de erkenning van minderheden

Dit is geen recente vaststelling; al in 1794 had Condorcet het volgende opgemerkt: "Als we de geschiedenis van de samenlevingen overlopen, zullen we kunnen tonen dat er vaak een grote kloof bestaat tussen de rechten die de wet de burgers toekent en de rechten die ze reëel genieten. Er is een verschil tussen de gelijkheid die wordt bepaald door de politieke instellingen en de daadwerkelijke gelijkheid die bestaat tussen individuen. We zullen opgemerkt hebben dat dit verschil een van de grootste oorzaken is die heeft geleid tot de vernietiging van de vrijheid in de oude republieken, van de stormen

¹ La démocratie providentielle – Dominique Schnapper – Gallimard,

die ze hebben doorstaan, de zwakte die hen heeft overgeleverd aan buitenlandse tirannen.”

Door het utopische gelijkheidsideaal na te streven is ontegensprekelijk sociale vooruitgang geboekt. Toch blijft men verder zoeken naar dit ideaal. In 1979 stelde het Europees Hof voor de Rechten van de Mens dat het “van plan is het individu de nodige materiële voorwaarden te geven om zijn vrijheden uit te oefenen”²

De sociale evolutie moet op lange termijn worden bekeken. Er zit immers anderhalve eeuw tussen de uitvaardiging van de vrijheidsrechten (Frankrijk, 1789) en die van de sociale en economische grondrechten (na de tweede wereldoorlog).

Tot in de jaren negentig bevestigen alle analyses dat de **burgerlijke, economische en sociale rechten niet meer alleen de voorwaarden zijn voor het uitoefenen van het burgerschap maar zijn uitgegroeid tot echte politieke rechten.**

Een van de deelnemers aan de workshop “Huisvesting” zei “Hoe kan men over burgerschap spreken zonder het te hebben over huisvesting? Zonder een degelijke woning is het onmogelijk een stabiel gezinsleven op te bouwen en een sociale activiteit te ontwikkelen”.

De afgelopen tien jaar hebben de *Europese theoretici en diegenen die zich bezighouden met het Europese staatsburgerschap het nationale en politieke staatsburgerschap bekritiseerd. Beide groepen baseren zich op het concept van een samenleving die niet gebaseerd is op een historische en politieke gemeenschap, maar op een organisatie voor de productie en herverdeling van de rijkdom in naam van gemeenschappelijke waarden (...). De partners worden aldus niet meer verenigd door een contract van politieke aard, maar door hun participatie aan het economische en sociale leven.*³

Deze interpretatie moet in verband worden gebracht met de interpretatie die in de workshop “Tewerkstelling” aan bod kwam: “Aan de ene kant is er het Europa van de mensen die proberen zich uit de slag te trekken en aan de andere kant is er het Europa van de echte economie, van de echte jobs.”

Het is waarschijnlijk geen detail dat het de deelnemers aan de workshop “Inkomen” waren die een andere benaming voor de ontmoeting wilden: volgens hen gaat het om “burgers” en niet om “mensen”.

Om dat burgerschap te bereiken wordt als fundamentele basis verwezen naar de garantie op een degelijk inkomen dat toegang verleent tot een woning.

Diegenen die met zware moeilijkheden kampen om hun sociale rechten te bekomen, staven de evidentie die al door sociologische analyses werd bevestigd: de sociaal-economische grondrechten (sociale, economische en culturele) zijn bepalend voor de politieke rechten.

*De soevereiniteit van het individu als burger verleent hem recht op een als normaal beschouwd bestaan, des te meer omdat de efficiëntie van de economische productie heeft geleid tot meer collectieve rijkdom. De moderne samenleving is georganiseerd rond materieel welzijn en het zoeken naar privé-geluk. **Het verband tussen burgerschap en de economische omstandigheden van het bestaan is kenmerkend voor de huidige definitie van burgerschap.***⁴

² Veel nationale grondwetten hernemen dezelfde stelling (Frankrijk, 1946, Voorwoord tot de Grondwet, legitiem verklaring van de sociale rechten. Spanje, Artikel 9.2. van de Grondwet. Italië, Artikel 3.2. van de Grondwet.

³ La démocratie providentielle, op.cit. cit

⁴ La démocratie providentielle, op. cit.

GROEIENDE COMPLEXITEIT

De sociale staat is een van de essentiële bronnen voor sociale identiteit geworden. Hij voert constant nieuwe categorieën van begunstigen in en grijpt op almaar meer punten in, door opeenvolgende sedimentaties te creëren. Het lijkt wel of men gewoon nieuwe rechten en nieuwe categorieën kan toevoegen.

(...) Maar tegelijk veroorzaakt de Welvaartstaat door zijn streven om de sociale omstandigheden gelijkjer te maken nieuwe vormen van ongelijkheid, die met name samenhangen met de relaties die de individuen onderhouden met het sociale vangnet.

Het streven naar gelijkheid is geleidelijk gebeurd, door de definitie van criteria en dus door de in -of uitsluiting van nieuwe categorieën.

Momenteel lijden de begunstigen van het sociale beleid in hun dagelijks leven onder het feit dat ze meestal beschouwd worden als bedelaars in plaats van als rechthebbenden, met een interne hiërarchie die is overgenomen van de hiërarchie in de uitkeringen.

Werklozen durven niet het legitieme gedrag van gepensioneerden overnemen; laatstgenoemde kan met een gerust geweten in zijn tuin werken of in de namiddag voor zijn televisie zitten.⁵

Door te proberen rekening te houden met de hele bevolking zijn categorieën ontstaan die leiden tot onderscheid en stigmatisering.

De toepassing van meerdere vormen van sociaal beleid na en door elkaar, de toenemende snelheid waarmee de maatregelen gewijzigd worden de toespitsing van de categorieën, leiden tot incoherentie en maken de veranderingen en de pogingen die de burgers die in armoede leven moeten ondergaan tot extra hindernissen in de legitieme erkenning van hun rechten en het verkrijgen van de voordelen die eraan verbonden zijn.

Bovendien ervaren de burgers die in armoede leven de laatste jaren een gevoel van vernedering dat in bepaalde workshops beschreven werd in termen van **imago** zowel in de media als in de samenleving. *Burgers die in armoede leven in een welvaartsstaat zijn objectief gezien minder arm dan de armen uit het verleden, maar ze worden meer vernederd, omdat iedereen zogenaamd verantwoordelijk is voor zijn eigen lot. Ook de werknemers met een onzekere job zitten objectief in een minder onzekere situatie dan de werknemers in het verleden, maar waarschijnlijk worden ze meer vernederd. Daarom hangt de lage professionele integratie nauw samen met moeilijkheden binnen het gezin, met een beperkt sociaal leven en een lage participatie aan alle vormen van publiek leven.⁶*

Het is onmogelijk ons geen vragen te stellen over de samenhang tussen de wijzigingen in de loopbaan en de verschuivingen binnen het gezins –en gevoelsleven.(...). Terwijl neurose een pathologie was die samenhang met schuld ten opzichte van het overschrijden van een verbod, wordt depressie beschreven als de ziekte van de onbekwaamheid, de leegte en het onvermogen te handelen in een samenleving die actie overwaardeert (...).⁷

In de vier workshops analyseren alle afgevaardigden armoede als een multi-dimensionaal fenomeen, met een bijzondere nadruk op de wederzijdse link tussen huisvesting en inkomen die unaniem wordt beschouwd als het prioritaire punt waar moet worden ingegrepen.

⁵ Guillemard, 1972

⁶ La démocratie providentielle, op. cit.

⁷ Le crépuscule du Social, Vrancken, Labor 2002

De deelnemers gebruiken een specifieke terminologie: ze hebben het over de “valstrik van de armoede” , terwijl de onderzoekers woorden als “spiraal” of “viciëuze cirkel” gebruiken. Het beeld van de cirkel of de spiraal houdt de mogelijkheid in – hoe klein ook – deze cirkel te doorbreken; er zit ook de idee van beweging achter (een neerwaartse of opwaartse spiraal). Het woord “valstrik” daarentegen verwijst naar een gesloten geïsoleerde plek.

De betrokkenen beleven hun uitsluiting als een **permanente toestand** en niet als een overgang of een evolutie naar meer welzijn.

Men kan stellen dat paradoxaal genoeg deze wens om arbeid te ondersteunen (...) door meer gesubsidieerde formules ruimschoots heeft bijgedragen tot een specifieke afbakening van de zwakste spelers wat hen nog kwetsbaarder heeft gemaakt(...). Met andere woorden de hoogst geschoolden profiteren in de eerste plaats van de aangeboden voorzieningen.⁸

De verschuivingen, veranderingen die burgers die in armoede leven doormaken, leiden niet tot verbetering, maar zijn verwant met twee mythes:

Die van Sisyphus:

- “Ik moet altijd vanaf nul opnieuw beginnen”: door de talrijke statuutwijzigingen moeten de uitgesloten burgers van de ene administratie naar de andere; iedere keer ontstaan er breuken die de laattijdige betaling van de uitkeringen veroorzaken; de kinderen worden geplaagd, de rechten opgezegd.
- “De opleidingen, de onzekere jobs, zijn geen vorm van insluiting, maar wel van recyclage”
- “Ik kan niet veranderen, ik moet blijven waar ik ben, ik ben gestraft”

Die van Tantalus

- Het is onmogelijk een stabiel gezinsleven op te bouwen met een onzekere job”
- De ongelijkheid inzake bestaansmiddelen versterkt het onrecht
- Jobs als “Mac Do” baantjes of deeltijds werken zullen niemand uit de armoede helpen
- De banen van het insluitingsprogramma leveren niet hetzelfde statuut op (en evenmin hetzelfde loon) als normale banen.

Na van rechtswege politieke gelijkheid te hebben bekomen is het natuurlijkste en het sterkste verlangen dat van de feitelijke gelijkheid. (...) Zonder die hoop zou gelijkheid slechts een wrede illusie zijn die in plaats van de beloofde genietingen enkel een Tantaluskwelling zou opleggen aan de grootste en nuttigste proportie burgers.”⁹

De nieuwe activeringsmaatregelen dragen bij tot een *onduidelijke situatie waarbij de universele toegekende sociale rechten overlopen in een op particulieren gerichte sociale hulp. (...) In dit kader verwijst het nieuwe gedachtegoed de werkloze meer naar zijn eigen verantwoordelijkheid en zijn eigen levenskeuze. Het zou zijn taak zijn alles te doen om zijn “tewerkstelbaarheid” te behouden in de hoop van een eventuele terugkeer naar een waardige job op de arbeidsmarkt.*¹⁰

Bovendien heeft de (economische) crisis de burgers die in armoede leven duidelijker gemaakt dat de erkende sociale partners niet (meer) beschouwd kunnen worden als

⁸ Le crépuscule du social, Vrancken, Labor 2002

⁹ Gauchet, citeert Harmand, 1979

¹⁰ Le crépuscule du social, Vrancken, op.cit.

bondgenoten. In de workshop "Tewerkstelling" werd gevestigd dat de syndicale wereld weinig belangstelling heeft voor mensen die uitgesloten zijn van de arbeidsmarkt of voor 'tweederangs' werknemers. Wat de tewerkstelling betreft, hebben de burgers die in armoede leven wienig woordvoerders of bemiddelaars die hun belangen verdedigen. Deze desinteresse van de sociale partners wordt ook onderstreept door de "EAPN opvolging van de nationale actieplannen voor insluiting" in juni 2000.

In het algemeen vinden de uitgesloten burgers hulp en steun bij zeer uiteenlopende verenigingen; ze stellen zeer lucide vast dat deze verenigingen zelfs zeer kwetsbaar zijn. (...) *de fragiliteit van al wat sociaal is blijkt door de toenemende onzekerheid van de sociale werkers en hun arbeidscontracten. Dat is wel een heel vreemde situatie (...): belast zijn met de reïntegratie via tewerkstelling, de kansarmen helpen, sociale en burgerlijke betrokkenheid creëren terwijl de sociale interveniënten een stuk van hun eigen trajecten weerspiegeld zien in de verhalen van de gebruikers!*¹¹

NAAR PARTICIPATIE

Tijdens de uitwisselingen in de vier workshops konden twee participatiemodellen waarschijnlijk verbonden worden met twee historische opvattingen van burgerschap:

1. Het Angelsaksische type: de verschillende sociale groepen zijn vertegenwoordigd op politiek vlak vanwege hun specificiteit en door hun eigen belangen te verdedigen dragen ze bij tot het algemeen belang en de goede werking van de hele samenleving. Dit soort democratie laat ruimte voor ordes, korpsen, klassen en bijzondere groepen. De participatie is in groep georganiseerd.

Uit de landen die tot deze traditie behoren of er dicht bij aanleunen komen de experimenten met adviesraden, drukkingsgroepen, openbare manifestaties, zichtbaarheid van uitgesloten groepen.

2. Het burgerschap van het "Franse Revolutie" type, de rechtstreekse uitdrukking van de algemene wens wil los te staan van alle tussenliggende banden en een nauwe, rechtstreekse verhouding te hebben met de Staat. Het belang en de wil van elke burger worden geïdentificeerd met de collectieve wil en belang. Het algemeen belang is niet af te leiden uit de som of de samenstelling van alle particuliere belangen.

Het belang en de wil van elke burger worden geïdentificeerd met de wil en het belang van de gemeenschap. Zo verklaarde een deelnemer aan de workshop "tewerkstelling" dat een job die aangepast zou zijn aan het individu iedereen tevreden zou stellen, werkgever en werknemer en dus ook de gemeenschap.

In dit verband ontstaan voorstellen voor een ombudsman, bemiddelaar, een nabije en participatieve interface, waar de burgers die in armoede leven allemaal op gelijke voet aanwezig zijn en permanent actief zijn, van bij het begin van het proces tot en met de evaluatie en waar ook belangrijke politici aanwezig zouden zijn die zich zouden engageren.

¹¹ Le crépuscule du social, Vrancken,

TOT BESLUIT

Kritiek en crisis zijn twee woorden met een gemeenschappelijke etymologie. Ze verwijzen naar de categorieën van onderscheid, keuze, beslissing en oordeel. Door analogie verwijzen ze ook naar conflict, geschil en ruzie. (...)

Elke democratische samenleving zou een colloquium van interne critici moeten samenstellen en die naast elkaar moeten laten bestaan.¹²

Deze eerste ontmoeting is een grote première, een vernieuwing die leidt tot de ontmoeting van de burgers die in armoede leven en de politieke gezagsdragers.

Het thema van de participatie die refereert aan de utopie van een volwaardige democratie, heeft uiteraard geleid tot kritiek en opmerkelijk relevante bedenkingen. Hierdoor kan men voor ogen houden dat ondanks recente evoluties de Sociale Staat nog steeds doorwerkt in het herverdelingsbeleid en dat de crisis niet alle vroegere verworvenheden heeft uitgewist.

Ze brengen een vrij complex sociaal landschap aan het licht. De burgers die in armoede leven zijn zich bewust van minstens drie types referenties:

- . onderliggende: sociale, economische en culturele rechten die verbonden zijn aan de politieke rechten
- . gewijzigde: toegang tot werk, noodzakelijke opleiding, identiteit tussen werk en insluiting
- . onduidelijke en verschuivende: neiging tot privatisering van de sociale sectoren, politieke omwentelingen (zoals de impact van de val van het communisme op de immigratie en de komst van vluchtelingen).

Het resultaat van het onderzoek legt de nadruk op de specifieke noden inzake steun, respect, transparantie die de burgers die in armoede leven eisen, maar biedt ook de mogelijkheid in de toekomst te mikken op hun beschouwend potentieel, hun competentie en hun wil om samen te werken, allemaal elementen die een belangrijke rijkdom kunnen zijn in het streven naar meer gelijkheid.

Ik breek me het hoofd niet over een vraag als "mama waarom leven wij", maar wel over de vraag "mama hoe kunnen we beter samenleven?" dat lijkt minder diepgaand, maar een goed antwoord op deze vraag zou ons veel beter van pas komen.¹³

¹² Le crépuscule du social, op.cit

¹³ Chokri Mahasinne « Wereldwijd Magazine »

